

Asia Tekijänoikeus rakennukseen

Hakija Otavamedia Oy

Annettu 4.6.2014

Tiivistelmä

Huvimaja ei ollut siinä määrin itsenäinen ja omaperäinen, että se olisi ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausunnon huvimajarakennuksen tekijänoikeudesta. Hakija esittää lausuntopyynnössään seuraavan: TM Rakennusmaailma –lehti on julkaissut Eskon puumerkki –palstallaan erilaisia rakentamisohteita. Lehden 4.7.2013 julkaistussa numerossa 6/2013 palstan aiheena oli huvimaja. Lehdessä on ollut kuva Kärkölässä, Huovilan puistossa olevasta huvimajasta. Kuvatekstissä ilmoitettiin myös kyseisen huvimajan olleen jälleenrakennettu kopio alkuperäisestä ja että lehdessä olleet rakennuspiirustukset oli tehty kuvan huvimajaa mukailleen. Lehden tekstissä oli mainittu myös, että kuvan huvimajan rakenne esitettiin lehden rakennuspiirustuksissa melkoisesti yksinkertaistettuna.

Elokuussa 2013 arkkitehti VT oli ilmoittanut hakijalle, että lehden kuvassa esitetty huvimaja oli VT:n suunnittelema, hänellä oli tekijänoikeus huvimajan suunnitelmiin ja lehdessä oli esitetty huvimajan suunnitelmat ilman hänen lupaansa. Ennen VT:n yhteydenottoa hakija ei tiennyt, että lehden kuvassa ollut huvimaja oli VT:n suunnittelema. Tästä syystä VT:tä ei mainittu lehdessä huvimajan yhteydessä.

Hakijan käsityksen mukaan kyseessä oleva huvimaja edustaa tyyllillisesti tuotantoa, jollaisesta on paljon esimerkkejä, eikä huvimaja siten ole erityisen omaperäinen. Lehdessä esitetyt rakennuspiirustukset poikkeavat lehden kuvassa olleesta huvimajasta mitoitus- ja suhteen selvästi.

Hakija haluaa tietää, onko lehden valokuvassa esitetty huvimaja rakennus, joka on tekijänoikeudellisesti suojattu. Jos huvimaja on suojattu, onko sen käyttäminen mallina lehden jutussa huvimajan tekijän oikeuksia loukkaava. Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä kyseessä olleen lehtiartikkelin.

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on varannut arkkitehti VT:lle mahdollisuuden antaa kirjallinen vastine. VT on todennut vastineessaan seuraavan: VT näki heinäkuussa 2013 sattumalta TM Rakennusmaailma -lehden numeron 6/2013, jossa oli artikkeli "Harrastelijatimpurin taidoin romanttinen huvimaja". Artikkelin yhteydessä oli valokuva Huovilan puistossa sijaitsevasta huvimajasta kuvateksteineen. VT on suunnitellut Huovilan puiston huvimajan.

VT:n mukaan Huovilan puisto on tyyliltään englantilainen maisemapuutarha, joka alkoi rappeutua 1930-luvun aikana. Noin 3,5 hehtaarin kokoisen puisto päättyi vuonna 1953 Kärkölän kunnan omistukseen. Huovilan puiston kunnostaminen 1900-luvun alun asuun alkoi 1990-luvun puolivälissä. Vuoden 1999 alussa Kärkölän kunta palkkasi arkkitehti VT:n laatimaan entisöinti- ja rekonstruktiosuunnitelmat mm. istuimia, pöytiä, suihkulahdetta, huvimajoja, aitoja ja portteja varten. Kyseessä olevan huvimajan ensimmäiset luonnokset laadittiin vuonna 1999 ja tarkentuneet suunnitelmat vuonna 2000.

VT:n mukaan ammattitaito kulttuurihistoriallisten kohteiden suunnittelussa ja valvonnassa edellyttää muun muassa laaja-alaista kokonaisuuksien hallintaa, sinnikkyyttä etsiä kadoksissa olevaa tietoa, varmistaa tietojen paikkansa pitävyys, tulkita ja vertailla eri tietolähteitä sekä tieteellisen kirjoittamisen periaatteiden tuntemusta lähdeviitteineen. Arvokkaan kulttuuriympäristön suunnittelijan on osattava tulkita ja ymmärtää eri historiallisten aikakausien omaleimaisia tyylipiirteitä. Suunnittelijan on myös osattava sovittaa uusi rakentaminen ja sen yksityiskohdat kokonaisuutta kunnioittavalla tavalla historialliseen ympäristöön. Mikäli on olemassa tarvittava, riittävä ja luotettava lähdeaineisto (piirustukset, rakenteellisia fragmentteja ym.), on mahdollista valmistaa kopio (rekonstruktio) vanhasta. Kopion tekeminen ei ole aina itsestäänselvyys, vaikka lähdeaineistoa olisi riittävästi. Rekonstruointi edellyttää aina asiantuntija-arviointia ja osaamiseen perustuvaa harkintaa.

Huovilan puiston kunnostus- ja restaurointityö edellytti tavanomaista suunnitteluosaamista korkeatasoisempaa ymmärrystä. Huovilan puisto on maisemallinen ja historiallinen kokonaisuus, jonka jokaisen yksityiskohdan suunnittelun rinnalla piti selvittää kunkin osatekijän (mm. huvimajat, sillat, kalusteet) historialliset taustat ja tarkistaa olemassa oleva tieto eri arkisto- ja tietolähteistä. Huovilan puiston huvimajan arkkitehtisuunnitelma perustui VT:n tutkimaan lähdeaineistoon, paikalla harkittuihin mittasuhteisiin maisemassa ja kyseisen saaren kokoon. Maanmittauslaitoksen ilmakehän arkistosta löytyi 1930-luvun ilmakehän kuva. Siitä oli havaittavissa Ala-Lammen silloinen muoto, saari ja siinä sijainnut huvimaja lintuperspektiivistä. Valokuvasta oli mahdollista tunnistaa huvimajan katon olleen pyramidimainen. Yksityiskohtaisempaa tietoa huvimajasta ei ollut saatavilla.

Artikkelin sisältö on virheellinen. VT:n suunnittelema Huovilan puiston saaren huvimaja ei ole "jälleenrakennettu kopio alkuperäisestä", toisin kuin artikkelin kuvatekstissä väitetään. Huovilan puiston huvimaja ei ole 1900-luvun tai 1800-luvun lopun historiallisen huvimajan kopio, vaan kaikilta yksityiskohdiltaan arkkitehdin tekemiin tutkimuksiin perustuva, suunnittelijansa itsenäisesti harkitsema pelkistetty tulkinta ja sovitus ympäröivään maisemaan ja historialliseen puistoon. Sen tulee olla riittävän yksinkertainen ja sen tulee luoda harmoninen kokonaisvaikutelma. Se ei voi olla menneen ajan suora lainaus.

Huvimajan, siltojen ja puutukien rakenteet ovat tarkoituksella yksinkertaiset ja minimalistiset. Mittasuhteet ovat tarkkaan harkittuja (kaiteiden korkeus suhteessa vapaaseen aukkoon, istumakorkeus, pintarakenteet, väritys, paanukate, vinotukien kulma ja viisteet, rakennuksen leveyden suhde rakennuksen korkeuteen, pohjan pinta-alan suhde saaren kokoon, huvimajan suhde ympäröivään maisemaan jne.). Vastaava toimeksianto toisen arkkitehdin tulkitsemana tuottaisi aina erilaisen lopputuloksen, koska suunnitteluun vaikuttavat aina kunkin suunnittelijan oma henkilökohtainen näkemys, koulutus ja kokemus, tietotaito, historian tuntemus ja arkkitehtoninen käsiala.

Huvimaja on suunniteltu "in situ" Huovilan puistoon, millä on omat mitoitukselliset ja tekniset vaatimukset. Huvimaja on historiallisen maisemapuistokokonaisuuden osa, joten sen tulee sopia ympäristöönsä niin muotokielenä, kokonsa, mittasuhteidensa, materiaaliensa ja pintakäsittelyjensä osalta. Huovilan puiston huvimaja ylittää rakennustaiteellisilta ominaisuuksiltaan ja Huovilan restauroidun puiston arvokkaaseen kulttuuriympäristöön elimellisesti integroituvana, arkkitehdin suunnittelemana teoksena teoskynnyksen ja ansaitsee tekijänoikeuslain mukaisen tekijänoikeussuojan.

Artikkelissa ei ole mainintaa huvimajan suunnittelijasta. Lähdetietoja ei ole tarkistettu, ja valokuvaa huvimajasta on käytetty tarkoitushakuisesti lisäämään ja kohottamaan artikkelin sisällön uskottavuutta. Aidossa Huovilan puiston miljöössä otettua valokuvaa käytetään lehtiartikkelissa markkinointitarkoituksessa. Lehtikirjoituksesta valokuvineen on pääteltävissä, että artikkelin kirjoittaja on piirtänyt tee-se-itse-rakentajille suunnatut, yksinkertaistetut huvimajan ohjeet Huovilan puiston restauroinnin yhteydessä VT:n suunnittelemaa huvimajaa esikuvana käyttäen huvimajan mittasuhteita oleellisesti muuttaen. Hakijan toiminta loukkaa VT:n tekijänoikeuksia ja väheksyy samalla suunnittelijan ja asiantuntemukseen perustuvan suunnittelun merkitystä.

Huvimajan muotoa, kokoa ja mittasuhteita on tarkoituksella muutettu alkuperäistä arkkitehdin suunnitelmaa loukkaavalla tavalla. Ammattitaitoisen suunnittelun merkityksestä annetaan vähättelevä kuva julkisessa tiedonvälityksessä. Huovilan puiston huvimajaa esittävän valokuvan käyttäminen loukkaa suunnittelijan tekijänoikeuksia.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Rakennuksen tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännös sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeussuojaa saavat esimerkiksi selittävät piirrookset sekä kuvataiteen ja rakennustaiteen teokset.

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Luova työ ilmenee tekijän tekemissä valinnoissa työn valmistusprosessin aikana. Riittävän omaperäisten valintojen tuloksena syntyvä työ ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostasoon. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna ylittää teostasoon eli osaa sellaisenaan voidaan pitää ilmauksena tekijänsä henkisestä luomistyöstä. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan sitä ilmene-mismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä esimerkiksi jonkin idean hyödyntämistä.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeus-suojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen teh-tävä on ratkaista lopullisesti, ylittykö teoskynnys.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi lausunnossaan TN 2009:14, että huvila ylitti teoskynnyksen ja oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoi-tettu rakennustaiteentuotteena suojattu teos. Omaperäisyys il-meni erityisesti rakennusten ja paikan suhteessa, rakennuksissa toteutetun puun ja lasin yhdistelyssä sekä yksityiskohdissa ja kiintokalusteissa. Nämä yhdessä muodostivat arkkitehtonisen kokonaisuuden. Sen sijaan lausunnoissa TN 2012:8 ja TN 2007:8 tekijänoikeusneuvosto totesi, että rakennuspiirustusten kuvaama rakennus oli ulkoiselta hahmoltaan tavanomainen suomalainen talo. Piirustukset tai niiden kuvaama rakennus eivät olleet teki-jänoikeudella suojattuja.

Rakennuksen tekijänoikeussuojasta on oikeuskirjallisuudessa to-dettu, että "Arkkitehtoniset teokset ovat suojattuja sikäli kuin ne rakennuksen suunnittelun ja sijoituspaikan tahi sen yksityiskoh-tien (huoneiden asettelu, valaistussuhteet, porraskäytävien luku, mukavuudet) puolesta edustavat jotakin taiteellista lisää. Taval-lisimmin tämä lisää ilmenee rakennuksen julkisivussa, mutta saattaa käydä ilmi myös portista, ovista jne. (...)." (Kivimäki T.M., "Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait", 1966 s. 28).

Analyysi ja johtopäätökset

Tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntonsa ainoastaan lausunto-pyyntöissä valokuvassa esitetyn huvimajan teostasosta. Lausun-topyyntöissä ei ole ollut kyse lehdessä esitetyn valokuvan valoku-vaajan oikeuksista. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa näyttö-kysymykseen siitä, kuka on valokuvassa esitetyn huvimajan suunnittelija tai lehtiartikkelissa olleiden rakennuspiirustusten tekijä.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut asiaa sille toimitetun kuvamateriaalin perusteella ja katsoo, että lehtiartikkelissa valokuvassa esitetyn huvimajan ulkomuotoa voidaan pitää tavanomaisena, usein käytettynä huvimajan ulkomuotona. Huvimajan suunnittelemiseen käytetty työn määrä tai korkea asiantunteumuksen taso eivät ole merkityksellisiä arvioitaessa, ylittääkö huvimajan teoskynnyksen. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kyseessä oleva huvimaja ei ole siinä määrin itsenäinen ja omaperäinen, että sitä voitaisiin pitää tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittamana teoksena.

Koska huvimaja ei ole tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos, tekijänoikeuslaki ei estä lausuntopyyntöissä kyseessä olleen huvimajan kuvaamista ja kuvan käyttämistä lehdessä, joka saatetaan yleisön saataville edellyttäen, että valokuvan käyttämiseen edellä mainitulla tavalla on valokuvan ottajan suostumus. Huvimajan suunnittelijan nimeä ei ole tarvinnut esittää huvimajan valokuvan yhteydessä.

Toimivaltansa perusteella tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa muiden lakien tai esimerkiksi Suomen journalistiliiton ohjeistusten soveltamiseen eikä siihen, mitä osapuolten välillä on mahdollisesti sovittu.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Pirjo Kontkanen, Jussi Mäkinen, Pekka Pulkkinen, Anne Salomaa ja Aku Toivonen.